

Каиматова Ж.А.

**ДЕНЕ ТАРБИЯЛЫК СПОРТТУК ИШМЕРДҮҮЛҮККӨ ДАЯРДЫКТЫ
КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК МОДЕЛИ**

Каиматова Ж.А.

**ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ СПОРТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ
И СПОРТИВНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ**

Zh.A. Kashmatova

**PEDAGOGICAL MODEL OF THE FORMATION OF ATHLETIC TRAINING AND
SPORTS ACTIVITIES**

УДК:371.145-4

Макалада спорттук ишмердүүлүккө даярдыкта калыптандыруунун педагогикалык модели каралды.

The article deals with pedagogical model for the formation of athletic training and sports activities

Даярдыкты калыптандыруунун системалык мамилесинен методологиялык ылайык ДТИ педагогикалык система катары каралат жана төмөнкү катыштарда мүнөздөлөт:

- 1) максаттуу багыттында;
- 2) структуралык компоненттердин мазмунунда;
- 3) тышкы жана ички иштөө механизмде;
- 4) жаралышы жана өнүгүшү.

Анын иштешин максаты студенттердин ез керектөөлөрүнө жана жөндөмүнө адекваттуу ДТИтүн түрүнө катышуу менен дене тарбиясынын баалуулуктарын натыйжалуу өздөштүрүүгө даярдыгын калыптандыруу болуп саналат.

Системанын структуралык компоненти болуп этаптык жана оперативдүү максаттар системасы мазмуну башкарылган педагогикалык таасирлердин субъект жана объекти саналат. Этаптык максаттар табигый ылайыктуулук [30] принцибин эсепке алуу менен аныкталган жана ДТИкө даярдыктын өнүгүү деңгээлдери адекваттуу.

Оперативдүү максаттар ишмердүүлүк мамилени негизинде бөлүнүп берилди жана студенттерди билимдер ДТИ түн жолдору менен куралдануу багытын чагылдырат. ДТИтүн мотивдерин калыптандыруу милдеттерин жана ага ошондой эле өз "менин" рефлексивдүү мамиленин талаптары оперативдүү максаттарга жетиштүү процессинде чечилет.

Оперативдик максаттардын мазмунун аныктоодо студенттердин инсандын өзгөчөлүктөрү эске алынат. ДТИтүн айрым түрлөрүнө кызыгуу жана аны турмушка ашырууга мүмкүндүк деңгээли: физикалык ден соолук, дене тарбия көнүгүүлөрү менен мурда машыгуу тажрыйбасы, физикалык сапаттардын жана организмдин деңгээли.

ДТИкө даярдык калыптандыруу системасынын мазмунун негизги элементтери болуп: 1) теориялык, методикалык жана практикалык билимдер, өзү жөнүндөгү билимдер; 2) физикалык ден соолук, физикалык өнүгүү, физикалык даярдык эсептелет.

Организмдин функционалдык мүмкүндүктөрүнө: 2) ДТИкө даярдык операциялык комплексинин

мазмунунтүзгөн методикалык жана кыймыл билгичтиктер; 3) физикалык сапаттар кирет.

Бул мазмун аны өздөштүрүү - ыгына жараша сандык 3 бөлүккө дифференцияланат. Өзүнө сандык жана справкалык материалды, мелдеш эрежелерин, нормативдик документтер, тарыхый фактыларды камтыган биринчи бөлүп окуу маалыматтык кабылдоо жана эске тутуу менен өздөштүрүлөт. Экинчи бөлүк кыймыл билгичтигин жана физикалык сапаттарды камтыган репродуктивдүү мүнөздөгү практикалык көнүгүүлөрдү аткаруу аркылуу: теориялык, методикалык жана практикалык билимдерди жана методикалык билгичтиктерди камтыган үчүнчү бөлүк издөө мүнөзүндөгү окуу-таанып билүү ишмердүүлүгүн уюштуруу аркылуу окуу материалынын экинчи жана үчүнчү бөлүктөрү дидактикалык жактан иштелип чыккан жана практикалык көнүгүүлөр системасында жана теориялык тапшырмалардын системасы түрүндө сунушталган.

ДТИкө даярдыкты ишке ашыруучу субъекттер болуп дене тарбия кафедрасынын окутуучулары саналат. Алардын кесиптик тажрыйбасына жана муну менен шартталган бериле турган окуу материалынын мазмунундагы өзгөрүүлөр жана анын окуу процессинде анын орун алышы алдын ала кесиптик даярдык ишке ашуусун жана студенттер менен болгон жумушта практикалык чечилишин болжолдойт. Бардыгынан мурда бул студенттерде ДТИкө карата эмоционалдык баалуулук мамилени натыйжалуу калыптануу үчүн зарыл билим жана билгичтиктер менен куралдандырууга, рефлексияга жөндөмдүү өнүктүрүү, максат коюу, пландоо ыгына үйрөтүүгө таандык. Бул тапшырмалар физикалык сапаттарды өнүктүрүү жана кыймыл билгичтик калыптануу тапшырмаларынан аларды чечүүтө алардын педагогикалык ишмердүүлүгү топтолгон салтка айланган алкагына салыштырмалуу жаңы болуп саналат.

ДСИкө даярдыктын калыптануу системасынын объекти болуу ЖОЖдордун студенттери чыгат. Педагогикалык практика жана илимий изилдөөлөрдүн жыйынтыктары биринчи курстун студенттери "Дене тарбия" сабагын окуй баштаган убакытта физикалык ден соолуктун көрсөткүчтөрү жана ДТИкө дардыктын структуралык компоненттери боюнча бир топ айырмаларын көрсөттү. Бул оперативдүү максаттарды, ошондой эле бул максаттарга тиешелүү мазмунун жана процессин алдын камсыздоону да

дифференциялоону жана индивидуалдаштырууну талап кылат.

Дене тарбиянын стратегиялык милдети болуп студенттердин өз ДСИНүн субъекти катары инсандыгын калыптандыруу саналат. Ошондуктан биз талдаган педагогикалык таасирди өзүнө карата ишке ашырган дене тарбиянын өзүнө билим берүүнүн субъекти да болушат.

Системанын ички кызматы окутуучу менен студенттердин биргелешкен ишмердүүлүк процессинде анын структуралык компоненттеринин өз ар таасир этүүсүндө ишке ашат. Бул таасир этүү мамилелердин субъекти-субъект диалогу катары мүнөздөлөт, кызматташтыктын ачык көрүнгөн атмосферасында өтөт, ал биз жогоруда белгилегендей, студенттердин өзү аткарган ДТИнүн максатына жана мазмунуна субъективдүү позициясы менен шартталган.

Ошентип ДТИкө даярдыкты калыптандыруунун биз иштеп чыккан моделинин мазмуну анын:

- Бүтүн экенин, себеби ДТИкө студенттерди даярдыгын калыптандыруу процессинин бүтүн мазмунунун чагылдырат;
- Ишмер, бул ДТИкө даярдыкты калыптан-дыруунун багыттуулугунда чагылат;
- Инсанга багытталган, бул студент инсандын дене тарбиясын калыптандырууга багытталгандыгына көрүнөт;
- Интегралдуу, даярдыктын бардык структуралык составдык бөлүгүн калыптандырууну бириктирет;
- Көп деңгээлдүү, даярдыктын бир деңгээлинен экинчи бийик деңгээлге ырааттуу өтүүнү камсыздай турган;
- Долбоордук, аны колдонуунун жыйынтыгын көрө билүүгө шарт түзөт.

Билим берүү процессинде теориялык моделин практикалык ишке ашыруунун натыйжалуулугу зарыл жана жетиштүү бир катар педагогикалык шарттарды аткарууну болжолдойт: V - дене тарбиясынын гумандашуусу, дене тарбиялык-ишмер инсанды калыптандырууга билим берүү процессинин багытында көрүнөт;

- студенттер менен окутуучулардын педагогикалык кызматташуу атмосферасын түзүү;

- ДТИтү өздөштүрүү процессинде студенттердин субъективдүү позициясын активдештирүү;

- ДСИкө даярдыкты калыптандырууга системалуу бүтүн мамиле;

- дене тарбиясы процессин жекелештирүү жана дифференциялоо аларга физикалык көнүгүүлөрдү же спорттун түрүн тандоо укугун берүү жана аларды ДСИкө даярдыгынын деңгээлин эске алуу менен ишке ашыруу;

- физикалык өркүндөөнүн инсандык маанилүү жыйынтыктарга жетишүү үчүн шарт түзүү;

- ДТИкө даярдыктын актуалдуу жана зарыл деңгээлинин ортосундагы инсандык маанилүү карама-каршылыктарды сезүү жана аны баштан өткөрүүсүн чагылдырган проблемалык кырдаалды чечүү түрүндө окуу-таануу ишмердүүлүгүн уюштуруу;

- дене тарбия жана спорт чөйрөсүндө өзүн таануу, өзүн талдоо өзүн баалоо жана өзүн аныктоо рефлексивдүү процесстерин актуалдаштыруу жана өнүктүрүү;

- студенттердй билим берүү окуу-машыгуу жана дене тарбиялык спорттун сабактан тышкаркы формалардын активдүү таасир берүүчү социалдык чөйрөсүнө тартуу үчүн шарт түзүү.

Рецензент: д.пед.н. Анаркулов Р.